

Vándorló kisebbségek Közép-Európában
PÉCS, 2009. nov. 6-7.

Gábrity Molnár Irén
(Újvidéki Egyetem, Közgazdasági Kar Szabadka):

**A vajdasági magyarok emigrációs
motívumai**

Hipotézis:

1. A fél évszázados – folyamatos szerbiai elvándorlási jelenség fő okai:

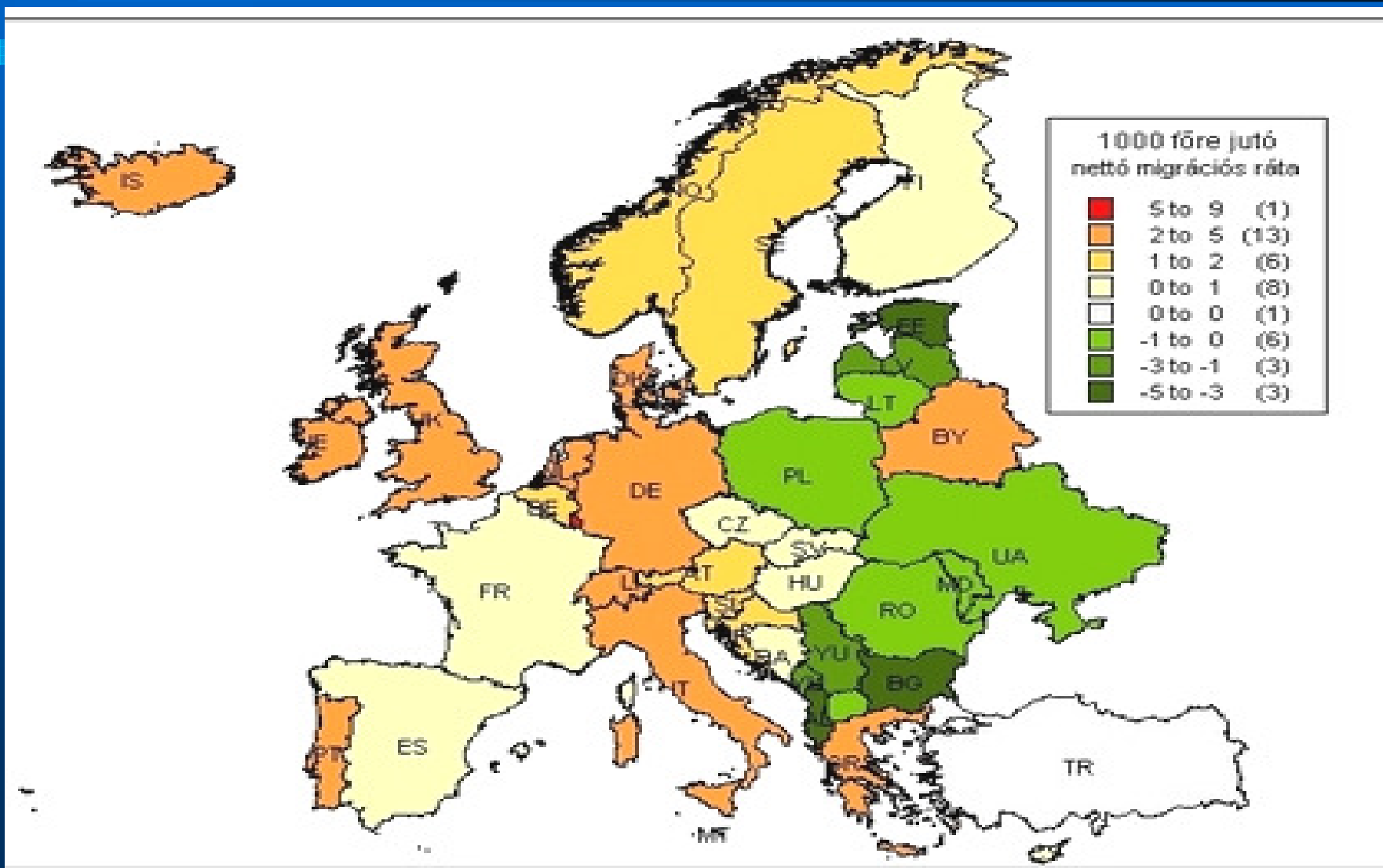
- folyamatos a társadalmi szerkezetváltás, a tranzíció vesztesei a munkanélküliek
- migrációs taszítás – politikai krízisek, délszláv háború, pénzügyi összeomlás
- karrierépítés keresése, „agyelszívás”

2. Az emigrációs hullámok elsősorban gazdasági és másodsorban politikai indíttatásúak.

A gazdasági krízis, a háború, a tranzíció lassúsága, a magas munkanélküliségi arány növeli az emigrációs hajlamot, ami a kisebbségi etnikumok esetében politikai nyomással fűszereződik.

Szerbia negatív migrációs szaldóval

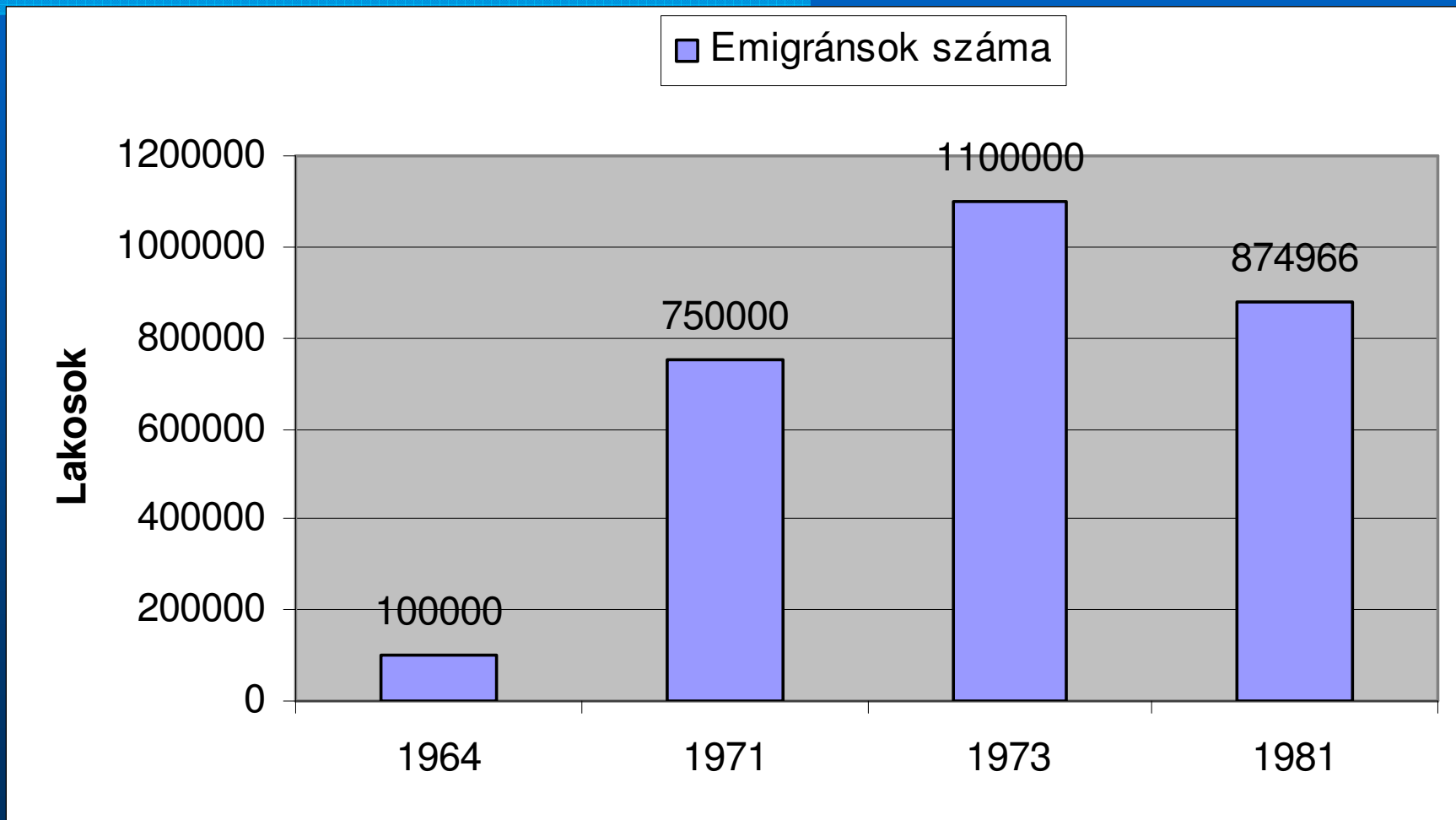

Elvándorlási hullámok az utóbbi fél évszázadban:

- **1945-50** – a világháború után - **politikai emigráció**
- **1965** óta a szervezett **gazdasági emigráció** folyamata.
- Az első hivatalos statisztikai adatok és pozitív pártállásfoglalás **1971**-ben: minden huszadik jugoszláv „vendégmunkás” kb. **1 millióan**
- **80-as** években gazdasági válság okozta új imigrációs politika Európában - **hazatérők.**
- **90-es** évek háborús taszítás - tömeges emigrációs egzódusz, „agyelszívás”

Jugoszlávia-Magyarország: nyitás 1957-ben, de vajdasági magyarok célországja nem Magyarország.

A JUGOSZLÁV LAKOSSÁG GAZDASÁGI EMIGRÁCIÓJÁNAK DIMENZIÓI

A KÜLFÖLDI MUNKA VÁLLALÁS MOTÍVUMAI

1. A Titói Jugoszlávia földrajzi és politikai nyitottsága – viszonyítási alap a nyugati tőkés országok
2. Növekvő munkanélküliség
3. Karrier-alternatívák közötti választás hiánya - "agyelszívás" jelensége
4. Leszegényedés és a veszélyeztetettség érzése a 90-es években
5. Diaszpóra vonzás, kapcsolatok és pszichológiai tényezők (háborús félelem, kilátástalanság, jövőkép hiánya)

Célországok, imigrációs központok, befogadó programok:

1. Európai államok (236.823 vagy 78,3%) –
Németország, Ausztria, Svájc és Franciaország
2. Tengeren túli kontinensek (kb. 22%): USA,
Kanada, Ausztrália (90-es években)

Befogadott imigránsok:

szakemberek (informatikus, mérnök, innovátor,
programozó, mikrobiológus, tudományok doktora,
medicus, újságíró, művész, sportoló, építőmunkás)
idegen nyelvet tud, kezdő tőkéje van.

Emigráció sokdimenziós következményei (gazdasági, demográfiai, társadalmi, pszichológiai):

- **anyagi veszteség (tőkeelvonás, nem kifizetődő és visszatéríthetetlen képzések/oktatás)**
- **emberi veszteség (fiatal férfihány)**
- **szakemberhiány (profilok pótolhatatlansága)**
- **demográfiai deformáció: lakosságfogyás (falvak elnéptelenedése), vitalitás, természetes szaporulat esése, házasságkötés csökkenése, válások növekedése**
- **kiskorú delikvencia, alkoholizmus, kábítószer...**

A szerbiai magyar emigrációs veszteség

- 1944-45 - a 2. világháború után Jugoszláviából harmincezer magyar költözött el

- 1944-ben kb. húszezer vérbosszú áldozata lett

- **Vendégmunkások:**

1948–1991 között 69 193 fő ment külföldre

1965–1970 között 16 627 fő

1980-as években 25 228 fő

- **90-es években emigrációs egzódusz - kb. 50 000 - legtöbb magyar a szabadkai, újvidéki, topolyai, zombori és adai községekből kelt útra**

Hazatérők

- Szerbia EU csatlakozást várják
- **Egyenlőtlen, kiszámíthatatlan visszatérési hullámok**
- A szakképzettlen, munkanélküli jön vissza
- Gyermekkei, unokái „kinn” maradnak
- Az újbóli alkalmazkodás problémája van
- Beruházandó tőke elégtelensége, a magánvállalkozás bizonytalansága
- Nem a szülőfalujában, hanem nagyvárosban telepszik le

Bevándorlók viselkedési modelljei

- **Asszimilációról** olyan kontextusban beszélhetünk, ha a bevándorlók társadalmi vonzata kicsi, még a befogadóké nagy.
- **Izolálódásról** akkor beszélünk, ha mindkettő kicsi,
- **Adaptációról**, sőt autonóm beilleszkedéssel akkor találkozunk, ha mindkettő nagy.

Az adaptáció lépcsői:

1. első lépés a **kontaktus**, az újjal és a mássággal való szembesülés,
2. második a beilleszkedési **krízis**, ahol a kritikus helyzetet radikálisan kétféleképp lehet feloldani: beolvadó hasonulással, vagy ellenállással, visszavonulással
3. harmadik lépés az **adaptáció**.

**Az imigránsok beolvadása az új környezetbe –
nehézkés: a kulturális, nyelvi, ideológiai, értékrendbeli,
történelmi-genetikai különbségek miatt**

- 1. Átmeneti élet = nem igyekeznek teljesen átvenni az új kulturális szokásokat – elkülönített imigrációs gettókban (városi kvart) él; potenciális strájbéréker. Nosztalgia, megmaradnak a szülőföldi kapcsolatok**
- 2. Konformisták = alkalmazkodó fiatal szalemberek, modern életfelfogással, nyelvtudással, könnyen köt barátságot, házasságot. Elszakad a szülőföldjétől.**
- 3. Revandikativ viselkedés, problematikus egyének – defetista hajlamok: elégedetlen, csalódott (alkoholista, narkós, maffiózó...); se otthon se itthon...**

A vajdasági magyarokra jellemző:

- A délszláv háború idején **önszerveződéses bezárkózás, vagy külföldre menekvés.**
- Az áttelepüléskor meghatározó elsősorban a **vajdasági rokonok** és csak másodsorban a magyarországi ismerősök élethelye.
- A második, harmadik hullámban érkezőket a **tapasztalt földiek segítik** (kapcsolati tőke, bizalom).
- Az **integrálódás kritikus szakaszában** a bevándorló magyarokat sérti az anyaországban hangoztatott **"júgós" gyűjtőfogalom.**

Vajdasági magyarok emigráns típusai:

- A vajdaságiak első (a polgárháborút megelőző időszakban - 1960-90) hulláma nem menekült, ők kivándorló vendégmunkások.
- A háború elején, a hiperinfláció idején (1992-93) kilépők vállalkozók - alapítják a később helyzeti előnnyel (tőkével) rendelkező vállalatokat (kft, bt. a tercier szektorban).
- A polgárháború veszélye előtt menekülők (1992-95) már kevés tőkével, gyakran az otthoni kapcsolatokra támaszkodva jutnak át és lelnek munkahelyre (feketézők). A szezonális, "jól fizető" munkákat választják.
- Az otthoni ingatlant semmi esetben sem/csak ritkán értékesítik, így a visszatérés lehetősége számukra még nyitott.

- **Magyarországon a külföldi vállalkozássűrűség (1999) 2,6%, de Csongrád megye az országos átlagot is felülmúlja: 2,9%.**

- **A jugoszláv cégek 70%-át alapították a régióban, ebből 44% Csongrád megyében, ami 1996 után is 32%-al nőtt.**

ÚJ HATÁRMENTI MIGRÁCIÓS TRENDEK

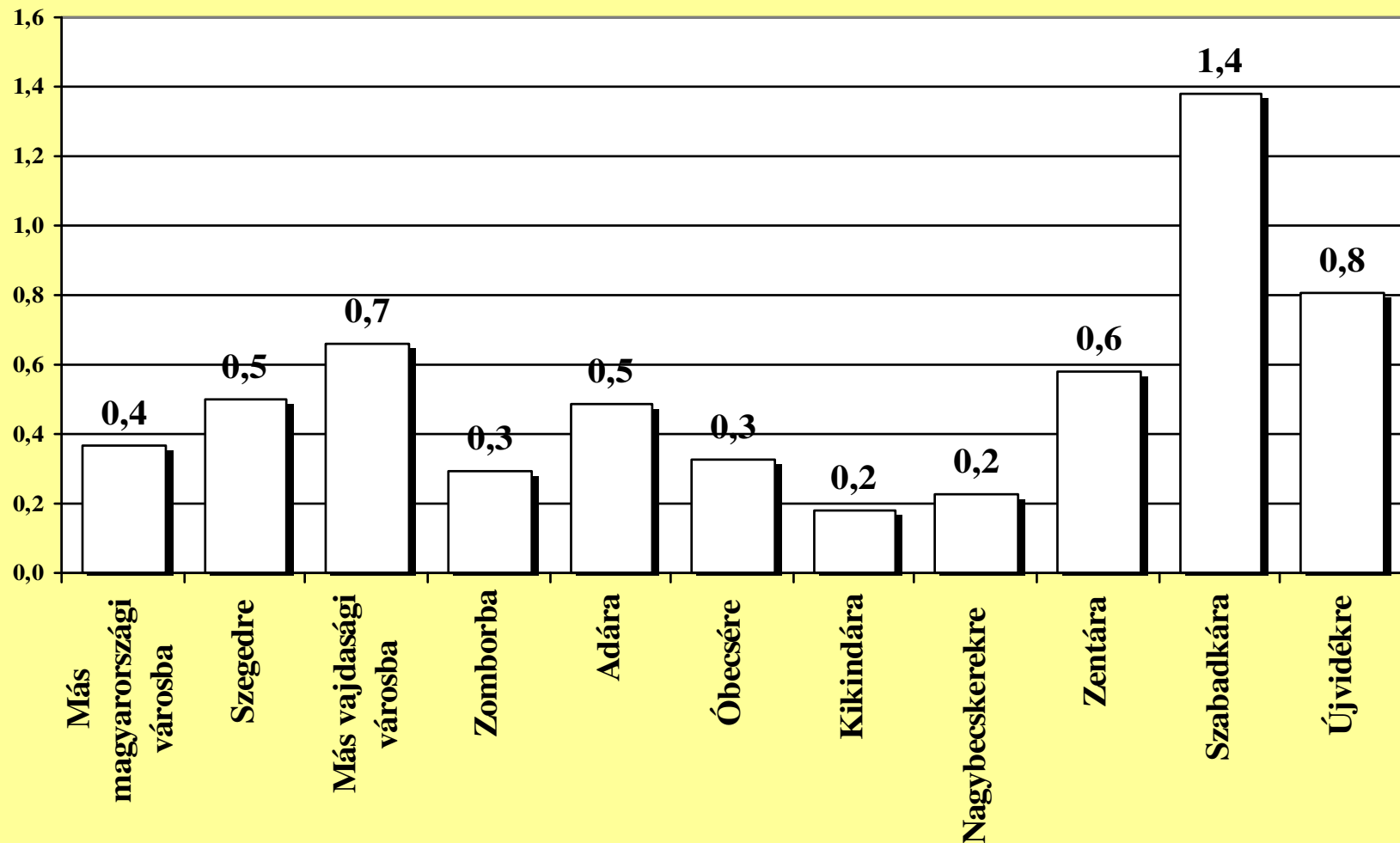
A jugoszláv vállalkozások térbeli mobilitása, gazdasági innováció kettős mozgása:

- 1. A települési hierarchia mentén való terjedés,**
- 2. A határ mentén a határátkelőkből terjedt szét a határközeli és a megye területeire, jelentősen hatva a határ menti tér gazdaságára.**

A jugoszláv, többségében magyar nemzetiségű „vállalkozó-menekülők arculata” 1990-1999-között:

1. Gyakorlott kis- és középvállalkozások külföldi bedolgozó alvállalkozóként – tapasztalattal, befektethető tőkével. Vagyont, tőkét, gépeket is menekítettek, amit a határon vámmentesen áthozhattak. A vállalkozási céltelepülés az országhatárhoz legközelebbi falu vagy Szeged.
2. A fiktív vállalkozások alakultak a térségben - a munkavállalási engedély helyettesítőjeként, lakás, ház vásárláshoz.
3. A határ menti falvakban családi vállalkozásokat létesítettek - kisüzemi, néhány tíz főt foglalkoztató cég – amivel innovációs feltételek születtek a településen.

Vonzásterületek - a vajdasági magyarok tevékenysége (munka, iskola, vásárlás) – 2007 MTT kutatás - Szabadka, Újvidék, Zenta, Szeged, Ada...

Magyarországi befogadó készség

- A **lakosság türelme fogy** a százezres bevándorlói nagyságot látva.
- A 90-es években a **menekültekre vonatkozó pozitív viszonyulás csökkent**, a negatív pedig nőtt. A politikai menekülteket megértően fogadják, a gazdaságiakat ellenszenvvel.
- A **szomszédos** országból érkezetteket magyarokat „szívesebben látják”.
- Ma a **vajdasági áttelepülők** a déli határ közelében, illetve a Duna és a Tisza közötti területen és a fővárosban tartózkodnak legnagyobb számban és huzamosan.

A határmenti munkaerőmozgásnak nagy a jövője – kitörési pontok:

- A kereskedelem, az építkezések, a szállítmányozás (vasút- és a tiszai hajózás újraindítása), speciális logisztikai központok
- Közös kis- és középvállalkozások esélye nő
- Oktatási és kulturális kapcsolathálózat kell

Szerbiában a migrációs taszítás csökken, megmarad a karrierépítés keresése.

A határon átívelő régiók munkaerőmozgását követni, tervezni lehet, az új erőforrás-kihasználások, a térségfejlesztés céljából.